

KANDIDÁTUSI ÉRTEKEZÉSEK VITÁI

1973. március 8-án zajlott le Mészáros István kandidátusi értekezésének (címe: *A Szalkai-kódex pedagógiatörténeli vizsgálata*) nyilvános vitája ZIBOLEN Endre, a neveléstudományok kandidátusának elnöklete alatt.

FÖLDES Éva, a neveléstudományok doktora opponensi véleményében kifejtette, hogy a szerző olyan téma feltárására vállalkozott, amely egyaránt jelentős mind a magyar közép-korkutatás, mind pedig a magyar művelődéstörténetírás szempontjából. Jól elhelyezte a Szalkai-kódexet, ezt az 1489-ben és 1490-ben Sárospatakon leírt diákjegyzetet a hazai és az európai művelődéstörténet egészében, úgy, hogy rajta keresztül bemutatta a korabeli magyar, sőt európai iskolázás világát, s benne egy konkrét tanuló, a vargafi SZALKAI László lelkivilágát, vagy legalábbis annak egy szektorát: szorgalmát, tudásvágyát, s a jegyzet tükrözte sok egyéb tulajdonságát — a cseppben a tengert, egy latin nyelvű diákjegyzetben a kor egész forrongó világát, a régi és új küzdelmének ilyen szinten, ilyen konkrétan csak ritkán tetten érhető dialektikáját.

Ez a disszertáció is bizonyítja, hogy a korszerű módszerekkel feltárt neveléstörténet milyen sokat ad és adhatna a mának, ha folyamatos neveléstörténeli kutatásokra támaszkodhatna, s nem véletlenszerűen egy-egy, de egyre kevesebb kutató buzgalma hozná felszínre azokat a gyöngyszemeket, amelyek közé a Szalkai-kódex is tartozik.

Nem érezte azonban egészen indokoltnak az opponens a disszertációban a hét „szabad” tudomány (septem artes liberales) olyan egyértelmű elvetését, mint ezt a szerző tette: túlságosan keveset tudunk ma még a középkori iskolák gyakorlati oktatómunkájáról ahhoz, hogy minden kétséget kizáró módon megállapíthassuk, mi volt ennek meghatározója s mi nem. Majd ha több — a Szalkai-kódexhez hasonló — forrás révén a jelenleginél mélyebb betekintést nyerhetünk a középkori iskolák belső életébe, akkor talán módunk lesz a fenti kérdésben is állást foglalnunk. Addig is azonban külön vizsgálat tárgya lehet: hogyan, mint s miért változott az évszázadok során

egészen Comeniusig a „septem artes liberales” tartalma.

A disszertáció másik opponense, OROSZ Lajos, a neveléstudományok kandidátusa szerint a szerző arra keresett választ: milyen volt a 15. század végi városi iskola belső élete Magyarországon, mi volt a tanítás anyaga és az mennyiben felelt meg a kor szükségleteinek, milyen tanulók és tanítók milyen módszerekkel, milyen szervezeti keretek között, milyen segédeszközökkel dolgozták fel a tananyagot. Szorosan kapcsolódott ez a kérdéssor ahhoz a problémához: volt-e valamilyen kisugárzása a kor iskoláira az udvari humanizmusnak, továbbá ahhoz, hogy a világi műveltség elkülönülésének és a világi értelmiség kialakulásának e század második felében megélenkülő folyamatában milyen szerepe volt a városi iskolának.

A szerző sikerrel bírkózott meg e bonyolult problémákkal. Ennek egyik oka, hogy a Szalkai-kódex e korszak nevelésügyének reprezentatív dokumentuma, s emellett „iskolai jegyzet”, „munkafüzet” jellege gazdag lehetőséget kínál a tényleges pedagógiai praxis tartalmának és módszereinek rekonstrukciójára. A másik ok a szerző tárgyismeretében és forrásfeldolgozó módszerében rejlik. E módszer alapja a biztos paleográfiai ismeretekre és latin nyelvtudásra épülő filológiai szövegértelmezés, amely magas fokú akribiával nyomonköveti a tananyag és a hozzátartozó számadatok, kommentárok jelentését a kor művelődésének tükrében. Ezzel a filológiai munkával szorosan összefonódik a történelmi elemzés. A Szalkai-kódexszel kapcsolatos történelmi hagyományt cáfolva a szerző gondos forráselemzéssel mutatja ki, hogy a kézirat leírásának és a benne tükröződő iskolai életnek a színhelye a sárospataki városi iskola volt. Az e korszakban működő városi iskolák helyzetét vizsgálva rámutat a szerző a városi iskolák egyik típusának — amelyhez a sárospataki iskola is tartozott — a helybeli egyházi szervezetekkel való szoros kapcsolatára, cáfolva az olyan korábbi álláspontokat, amelyek szerint a városi iskolák az egyház iskolaállítási monopóliumával szemben folytatott harc keretében

jöttek létre. Az opponens véleménye szerint azonban megfontolandó, szükség van-e arra, hogy a neveléstörténeti szakirodalomban meghonosodott „városi iskola” kifejezés helyett e típus megjelölésére a „városi-plébániai iskola” elnevezést használjuk.

Mindkét opponens elfogadására ajánlotta az értekezést.

Mészáros István válaszában a „septem artes liberales”-problematika kapcsán kifejtette, hogy amivel disszertációjának említett bekezdésében vitatkozni kívánt, az a közkézen forgó neveléstörténeti összefoglalásokban található vélemény, amely szerint a hét „szabad” tudomány — mint valamiféle mai értelemben vett tantervi tananyag-sor — egyforma rangú, mélységű és terjedelmű, egymásután kötelezően elvégzendő tananyagok lépcsőzetes egymásutánja lenne, két iskolafokot reprezentálva. Ez a vélekedés azonban teljesen szemben áll mind a 15. századi tananyagfelfogással, mind pedig ugyanennek a századnak az iskolaszervezési elveivel. A disszertációbeli megfogalmazás azonban valóban félreérthető, szükséges tehát a kérdés további kutatása az opponensi véleménynek megfelelően, hogy megalapozottabb megállapításokat tehessünk erről a kérdésről: 15. századi iskoláink konkrét gyakorlati oktatási rendszere vajon a hét „szabad” tudomány elméleti rendszerén alapult? S ha volt megfelelés az iskolák gyakorlati oktatási rendszere és a hetes elméleti tudományrendszer között, vajon ez a megfelelés lényegi volt-e vagy csak formai?

Köztudott ugyanis, hogy az artes liberales antik szisztémája az ókorban igen szilárd, belső egységet alkotó, organikus belső kötő-

erők által összeforrasztott, tudatosan egybe-szervezett rendszer volt, egyrészt a világ tökéletes elsajátításának, másrészt az ember emberi kiteljesedésének pedagógiai-didaktikai-etikai rendszere. Vajon e héttagú rendszer belső egyensúlyviszonyainak középkori megbomlása, egyes „ars”-ok tartalmának átalakulása teljesen érintetlenül hagyta a szisztéma egészét mint rendszert? Vajon rendszer-e még a hét „szabad” tudomány a 15. században vagy csak címkék sora vagy éppen sztereotip formula?

Hasonlóan érdekes probléma a 15. századi városi-plébániai iskola sajátos városi jellege. A közkézen forgó hazai pedagógiatörténeti összefoglalásokban azonban a városi iskola egy teljesen világivá vált, szekularizált oktatási intézmény, mind tananyagában, mind szellemében, mind céljaiban. A szerző kutatásai ezt a vélekedést nem igazolták: az iskolák egyházi irányításának és felügyeletének jogát ebben az időben még sehol sem vonták kétségbe. De nyilvánvalóan itt is további pedagógiatörténeti vizsgálódások szükségesek, főként a hazai kegyúri jog és iskolafenntartás kapcsolatainak differenciáltabb felderítése érdekében. Ez annál is inkább szükséges, mert a 15. századi városokban már többféle iskolatípus élt és működött egymás mellett, s természetesen további kutatások tárgya kell, hogy legyen az említett különféle városi iskolatípus-variációk egymásra hatásának, kapcsolatainak feltárása is.

A bírálóbizottság a választ elfogadta, s javaslatára a TMB pedagógiai szakbizottsága Mészáros István részére a neveléstudományok kandidátusa címet odaítélte.

*

Kozma Tamás „Hátrányos helyzetű tanulók falun” c. kandidátusi értekezésének vitájára 1973. május 28-án került sor az MTA nagytermében. A bíráló bizottság elnöke Földes Éva, a neveléstudományok doktora, a dolgozat opponensei Komlósi Sándor és Patáki Ferenc, a neveléstudományok kandidátusai voltak.

Ismertetése során a jelölt kifejtette, hogy a hátrányos helyzet problematikáját kutatva kétfajta megközelítés adódhat. Az oktatásügyi-pedagógiai megközelítés, amelynek az az előnye, hogy megoldási módokat sugall; hátránya viszont, hogy nem — vagy nem kellő mértékben — vet számot a kérdés társadalmi összefüggéseivel. Az eddigi szociológiai megközelítések utalnak a családi-társadalmi környezet meghatározó jellegére; viszont első-sorban a kritika funkcióját töltik be a mai iskolával szemben, s így nem — vagy csak alig — alkalmasak oktatásügyi döntések előkészítésére. Ezért a további vizsgálódásnak olyan elméleti keretet kell keresnie, amely

mindkét megközelítés előnyeit egyesíti. Ilyen elméleti keretül választotta a jelölt az iskolaszociológiai megközelítést; vagyis azt a szemléletmódot, amely az iskolát mint szervezetet vizsgálja, és ennek a szervezetnek a funkcióját kutatja egy adott települési körzeten belül. Ennek a megközelítésnek az az előnye, hogy segítségével a „hátrányos helyzet” mint a különböző társadalmi összetételű környezetben működő iskola „funkciózavara” írható le (szociológiai aspektus); ennek nyomán pedig következtethetünk azokra a szervezeti változtatásokra, amelyek révén e zavar mérsékelhető, elhárítható (oktatásügyi-pedagógiai aspektus). A disszertációban a jelölt ilyen módon a falusi tanulók hátrányos helyzetét elsősorban a falusi iskolák és körzetük kutatására vezette vissza.

Komlósi Sándor opponensi véleményében annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a hátrányos helyzetnek a dolgozatban kifejtett felfogása nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi szakirodalomban is új. Ezzel

kapcsolatban dicsőreleg említette a dolgozatban felhasznált szakirodalmi anyag sokoldalúságát, kritikai kezelését. Komoly előrelépésnek tartotta az összefüggések soktényezős bizonyítását, és a jelölt kísérletét arra, hogy a különböző faktorok hatáserősségét statisztikailag is kimutassa. A jelenségek mélyebb elemzését segítette az a család-kategorizálási eljárás is, amelyet a dolgozat írója a falusi esettanulmány megalkotása során kialakított. Az opponensi vélemény megerősítette, hogy a dolgozat néhány megrögzött oktatásügyi-pedagógiai tévhitet kérdőjelezett — vagy akár ingatott is — meg. Ezek közül az opponens fontosnak tartotta a verbális és nem verbális teljesítménytípusok függését különböző társadalmi, illetőleg iskolai tényezőktől.

Az opponens ugyanakkor hangsúlyozta: bizonyos megfogalmazásokkal és gondolatmenetekkel nem ért egyet a dolgozatban. Ezek közül az egyik a szervezetelemzés során a „szervezet” és az „intézmény” fogalmának bizonyos mértékű egybemosása, illetve a szervezetek (esetünkben az iskola) ún. „látens funkcióinak” nem eléggé egyértelmű kifejtése. KOMLÓSI Sándor rámutatott arra is, hogy a gazdag irodalomfeldolgozásból néhány fontos szakirodalmi vonatkozás — így mindjárt Kurt LEWIN és iskolájának „mezőelmélete” — kimaradt. Vitába szállt a jelölt statisztikai apparátusának néhány pontjával; vitatta például a tényezőknek az elemzés során történő kiválogatását, szelektálását, kiemelését. Hasonlóképp megkérdőjelezte a statisztikai táblázatokhoz fűzött némely analíziseket; többek között azt a körülményt, hogy a pedagógus továbbtanulásának ténye korrelációs kapcsolatvizsgálattal mennyire mutatható ki a tanulói eredményeken. Fontosnak tartotta az opponensi vélemény a statisztikai makroelemzések kiegészítését egy falusi iskolakörzet esettanulmányi anyagával; de hiányolta, hogy a makroszinten történő elemzés és a mikroszinten végigvitt analízis tényezői nem azonosak, vagy nem kapcsolódnak minden esetben következetesen egymáshoz.

PATAKI Ferenc a témaválasztás oktatáspolitikai időszerűségén túl a dolgozat nagy érdeméért hangsúlyozta a világos szerkesztést és a probléma sokoldalú megközelítését, amelynek következtében a disszertáció a fizikai dolgozók tehetősége gyermekeinek tanulmányi hátrányairól évek óta hazánkban is folyó vita egyik legfontosabb dokumentuma. A kutatási eredmények közül legfontosabbnak azokat tartotta, amelyek megkísérlik leírni az iskolai teljesítményekre nézve előnyös, illetve hátrányos kulturális környezet magatartásmintáinak, normarendszerének tovább-hagyományozási mechanizmusait. (A vizsgálatnak ezt a részét az opponens különösen azért tartotta fontosnak, mert nem a hazai kutatásban már-már hagyományos értelmiségi—két-

kezi munkás kategóriákat hasonlította össze, hanem a „fizikai munkás” kategórián belül mutatta ki a nagyon is jelentős különbségeket az eltérő társadalmi hagyományú csoportok-rétegek között.) Kutatásmódszertani szempontból PATAKI Ferenc kiemelte, hogy a dolgozat jó példát mutat bizonyos szociológiai vizsgálati-fölvételi eljárások oktatásügyi-pedagógiai hasznosítására, amennyiben a lehetőleg objektív adatgyűjtés párosította a pedagógiai terepismerettel és élményanyaggal.

Az opponens egyik fő kifogása a „hátrányos helyzet” dolgozatzabeli kutatásával szemben az, hogy nem strukturalta eléggé azt a társadalmi környezetet, amelynek szférájában az iskola működik, hatást gyakorol. A tényezők hierarchiája helyett így a dolgozat bizonyos eklektikus tényezővizsgálatot alkalmazott, amely kevésbé való egy társadalmi jelenség lényegének szociológiai feltárására. Nem értett egyet az opponens azzal a megfogalmazással sem, amely a hátrányos helyzetet az iskola funkciózavaraként írta le; ezzel szemben PATAKI Ferenc a társadalmi probléma elsődlegességére tette a hangsúlyt (nem tagadva természetesen az iskolán belüli megoldások nagy fontosságát). Végül az opponens arra is felhívta a jelölt figyelmét, hogy a szociológiai megközelítés csak akkor bontakozik ki a társadalomstatistikai megközelítésből, ha történeti eszközökkel sikerül felvázolni egy-egy iskolakörzet fejlődésének dinamikáját. (A jelölt erre kísérletet tett az esettanulmány során; nem sikerült azonban következetesen alkalmaznia a történeti nézőpontot az elemzés egész menetében.)

Válaszában KOZMA Tamás megkísérelte valamivel részletesebben is körülírni, mit ért az iskola „funkciózavarán”, amely kialakítja a hátrányos helyzetet. Az iskola hivatalos funkciója: diákmagatartásokat formálni sajátos nevelési céljainak szemeltartásával. E funkció teljesítése nehézségekbe ütközik minden alkalommal, amikor a „tanuló” pozícióját betöltő gyermek ezeknek a céloknak ellentmondó mikrokultúrával érkezik az iskolába. A jelölt véleménye szerint az iskolai szervezet esetében éppen ez az áttétel, amelyen keresztül a társadalmi szervezet befolyásoló hatása érvényesül. Ezért választotta a dolgozatban azt a megfogalmazást, amely a hátrányos helyzetet az iskola funkcióiban beálló zavarnak írja le.

A kutatási módszerek problematikus voltára válaszképpen a jelölt elfogadta PATAKI Ferenc és KOMLÓSI Sándor ellenvetését: a felhasznált statisztikai eljárások (egyszerű és többszörös korrelációs számítás) nem, vagy csak kevésbé alkalmasak struktúra feltárására. Ugyanakkor hangsúlyozta: ez a probléma valamennyi általa tanulmányozott, hasonló célzatú hazai és külföldi vizsgálat azonos problémája. Ismertek ugyan bizonyos bonyolultabb mate-

matikai statisztikai technikák (pl. az ún. faktoranalízis), alkalmazásukra van is példa a külföldi szakirodalomban; a jelölt rendelkezésére álló gépi kapacitás azonban határt szabott az alkalmazható technikáknak. Ezért kísérte meg a jelölt az ún. „finomstruktúra” leírását esettanulmánnyal, s ezért hangsúlyozta ismételtelen, hogy adatait nem annyira helyzetmegállapítóknak, mint inkább problémafelvetőnek szánja.

A dolgozat zárófejezetében közölt oktatásügyi indítványok kérdéséről szólva KOZMA Tamás azokra a vita során elhangzott megjegyzésekre is reagált, amelyek — bár fontosaknak tartották az iskolán belüli megoldásokat — bizonyos „pedagógiai illuzionizmustól” óvtak. A jelölt ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy bizonyos értelemben a zárófejezet is történetinek tekinthető; hiszen az itt ismertetett tanítási technikák, oktatásügyi intézkedések egy nagyjából már lezárt korszakról adnak áttekintést — itthon és külföldön egyaránt. Ismertetésük és megismerésük alapján KOZMA Tamás annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a hátrányos helyzetű gyermekeket csak akkor sikerül valóban hatékonyan támogatni az iskolán keresztül, ha számot vetünk a hátrányos helyzet nagy társadalmi összefüggéseivel is. Az iskola és környezete szoros kapcsolatát hangsúlyozva a dolgozatnak épp ez a feltáró munka volt a célja.

A bíráló bizottság a jelölt válaszát elfogadta, és a vita alapján a TMB szakbizottságának javasolta KOZMA Tamás számára a kandidátusi fokozat megítélését. A javaslatot a TMB pedagógiai szakbizottsága elfogadta.

1973. július 3-ra tűzték ki SZEBENYI Péterné kandidátusi értekezésének nyilvános vitáját. A disszertáció címe: *A tudatosság és a rendszer problémái az erkölcs gimnáziumi oktatásában Magyarországon a XX. században.* A bíráló bizottság elnöke ZIBOLEN Endre, a neveléstudományok kandidátusa volt, az opponensek: NAGY Sándor, a neveléstudományok doktora, és PETRIKÁS Árpád, a neveléstudományok kandidátusa.

NAGY Sándor opponensi véleményében elismeréssel nyilatkozott a témáról, amelynek indokoltságát a még jelenleg is tartó nagy társadalmi átalakulás aláhúzza. Ebben a társadalmi átalakulásban fokozottabban kerülnek előtérbe az ifjúság erkölcsi nevelésének, az új erkölcsi normák megfogalmazásának, a magartatási normák kialakításának a követelményei.

Az opponens egyetértett a szerző által felállított két kiinduló hipotézissel, mely szerint „a tanulók moralitásának formálása terén az oktató-nevelő munka elmarad a tár-

sadalmi gyakorlat összefejlettségi szintje mögött”, valamint azzal, hogy „a pozitív erkölcsi rendszer célirányos tudatosításával nagyobb érvenyt lehet szerezni a társadalmi követelményeknek”. Kiemelte az opponens az értekezés I. fejezetében megfogalmazott terminológiákat, mint pl. morál, moralitás, tudatosság, magartatás, tevékenység, erkölcsi tudatosság formális és tartalmi oldala stb. Ezek mellett a világosan megfogalmazott terminológiák mellett azonban található kevésbé differenciált megfogalmazás is, de egyetért a szerző végkövetkeztetésével, amely szerint „az erkölcsi tudat fejlődésének hajtóerői a személyes és a szubjektívált társadalmi szükséglet. Az erkölcsoktatás elemi célja a két szükséglettípus szinkronba hozása s ezúton a szubjektív érdekek lehetőség szerinti egyeztetése”.

Jelentős kutatási eredményként értékelte a jelöltnek a vallás-erkölcsi rendszerek erkölcs-tanoktatásával kapcsolatos kritikai megállapításait. Tudományosan újat ad a jelölt „A tudatosság és a rendszer gyakorlati vizsgálata” című fejezetben. A fejezet számot ad egy nagyszabású és színvonalas felmérésről, melynek eredményeképpen egy faktoranalízist kapunk. Ebben a fejezetben a jelölt azt a célt tűzte maga elé, hogy „a szóbeliség szintjén mozgó, a jelenségek felszínén maradó elemzés helyett egzaktabb módszerek alkalmazásával lényeges, szabályszerű összefüggéseket” próbáljon megragadni. Módszereire az adatfeldolgozás, a válaszerőterek áttranszformálása a verbális jelrendszerrel a számszerűre, az adatok gépi úton történő feldolgozása, a tudatosság és a rendszer kapcsolatának mérésében alkalmazott matematikai eljárások jellemzőek. A jelölt helyesen választotta meg a kísérleti és a kontroll osztályt, kutatási eredményei megbízhatóak és elfogadhatóak.

Az opponens összegezőképpen megállapította, hogy a disszertáció a műfaj követelményeinek messzemenően eleget tesz. A szerző a témával adekvát kutatási metodikával, ezen belül az egzakt eljárások és a matematikai-statisztikai értékelések szinte látványos felvonultatásával dolgozta fel a minden tekintetben korszerűen tekinthető témát. A téma egészében biztonságos elvi ideológiai értékelések olvashatók, a szerző a marxista filozófiai-etikai képzettsége nemcsak a disszertáció alapfejezeteiben, hanem annak dokumentációjában is kitűnő bizonyítást nyer. A vizsgálati eredmények megalapozottak és meggyőzőek. Ezek olyan új vizsgálati eredmények, melyekből a szükséges közoktatáspolitikai és tantervi következtetéseket közvetlenül le lehet vonni az oktatásügy előttünk álló, továbbfejlesztésében.

PETRIKÁS Árpád a jelölt témáját az erkölcs-nevelési kutatás jelentős produktumaként értékelte. A téma tudományos igényességgel

történi feldolgozása sokoldalúan magasan képzett kutatót kíván. Az opponens véleménye, hogy a szerző eleget tett a maga elé tűzött feladatnak, a dolgozat kitűnően felépített, módszertanilag jól megtervezett, a kísérleti bázis elegendő alapot ad a vizsgált téma összefüggéseinek feltárásához.

Az első részben a jelölt a morál és moralitás összefüggéseit a szocialista társadalom tudatosságának fokozása szempontjából vizsgálja. A vizsgálat alapjául az a korosztály szolgál, amely a személyiségformálás szempontjából a legkritikusabb korban van. A jelölt együttesen vizsgálja a tudatosság és rendszer problémáit, hiszen a nevelőmunka tervezése szempontjából ez a két kategória kiváltja a leg részletesebb vizsgálatot. Igaz az a megállapítás, mely szerint az erkölcsi tudatosság szempontjait figyelembe vevő oktatási-nevelési rendszer teremtheti meg a tapasztalatok, a tevékenység és a magatartás egységét. Jelenleg hiányzik az erkölcsstan oktatása, pedig sok tényező az erkölcsi tételek jelentőségét hangsúlyozza. Ehhez az opponens az alábbi elvi jellegű megjegyzést fűzte:

A szerző kissé leegyszerűsítve tárgyalja a tapasztalat és a tudat dialektikáját. Véleménye szerint az iskolai nevelőmunkának a nevelési cél érdekében az iskolán kívüli rendszerből hasznosítható tapasztalatokat is fel kellene használni. Aláhúzza az opponens, hogy ahhoz, hogy az erkölcsstan oktatása helyére kerüljön, más ható tényezőket is figyelembe kellene venni, mint pl. ideológiai, politikai, tudományos nézetek stb. Felhívja arra a figyelmet, hogy az erkölcsoktatás nyitottságának biztosítása legalább annyira jelentős, mint a kialakított variáns zártságának biztosítása.

A harmadik és negyedik rész a gyakorlat vizsgálata. A vizsgálatok megtervezése, lefolytatása magasan képzett kutatóra vall. A feldolgozás mintaszerű, s a programot teljes mértékben támogató technikai megoldások egész során alakította ki a jelölt. E részhez az opponens azt a kritikai észrevételt tette, hogy érdemesebb lehet a szocialista ember-típus választásának szóródását, differenciális jegyeit következetesebben a vizsgálatok középpontjába állítani.

A kísérleti etikaoktatás fejezetben levont következtetésekkel az opponens egyetért.

De úgy véli, hogy az érzelmi és akarati elemek részeseését nem sikerült kellő mértékben feltárni. Hiányolja azt is, hogy a jelölt nem ad képet a nem-szocialista erkölcsi normák tanulói értelmezéséről az etikaoktatás végén.

A bírálóbizottság a disszertáció legfőbb értékeinek az alábbiakat tekintette:

Az erkölcs, a vallás és erkölcs viszonya, a tudatosság filozófiai kérdéseinek elemzése tiszta, világos, szilárd marxista-leninista alapon nyugvó.

A marxista etika korszerű eredményeinek felhasználásával a disszertáns az erkölcsi tapasztalatok tudatosításának újszerű elméleti koncepcióját dolgozta ki. Felfogásának lényege, hogy az iskolának közvetítenie kell a tanulókat életkorához mért fokozatossággal egy olyan etikai rendszert, mely megfelel társadalmunk fejlettségi színvonalának és fejlődési irányának.

Úttörő kísérlet a magyarországi tantárgyszerű középiskolai erkölcsoktatás fő áramlatainak történelmi elemzése. A műnek ezek a részei gyümölcsöző szempontokat adnak a vallás-erkölcsi alapon álló nevelési rendszerek átfogó elméleti kritikájához is.

A reprezentatív statisztikai mintán végzett teszt-lapos felmérés felszínre hozta azt a tényt, hogy a vizsgált populációban az uralkodó erkölcsi eszmény polgári humanista jellegű volt.

A disszertáns által megtervezett és megszervezett etikaoktatás igazolja, hogy ha iskoláink módszeresebben nyújtanának rendszeres etikai ismereteket, akkor a tanulók erkölcsi tudatát mind tartalmilag, mind pedig a tudatosság színvonala tekintetében pozitívan és hathatósan lehetne befolyásolni.

A szerző sokoldalúan tájékozott (etikai, történelmi és pedagógiai tekintetben). Munkáját kutatómódszertani sokoldalúság, alaposág jellemzi. (Elméleti elemzés, történeti áttekin-tés, reprezentatív felmérés és kísérleti etika oktatás). Mindezek nem egymás mellé sorakoznak az értékelésben, hanem szerves egységbe forrnak.

A bírálóbizottság javasolta a Tudományos Minősítő Bizottságnak, hogy SZEBENYI Péterné részére a neveléstudományok kandidátusa tudományos fokozatot ítélje oda, melyet a Tudományos Minősítő Bizottság elfogadott.

SZERZŐINK

Ligetiné dr. VEREBÉLY Anna, a neveléstudományok kandidátusa, az MTA Pedagógiai Kutatócsoportjának tud. csoportvezetője, (Budapest), SZEBENYI Péterné dr., a neveléstudományok kandidátusa, az MTA Pedagógiai

Kutatócsoportjának főmunkatársa (Budapest), dr. BÁBOSIK István, a neveléstudományok kandidátusa, egy. adjunktus (ELTE, Budapest), M. NÁDASI Mária dr., egy. adjunktus (ELTE, Budapest), HEGYI József gimn.